

Motion till riksdagen 2023/24:76

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Funktionsrätt på arbetsmarknaden

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
3 Inledning.....	5
4 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning – en översikt	5
4.1 Personer med funktionsnedsättning.....	5
4.2 Arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.....	6
4.3 Diskriminering i arbetslivet i samband med funktionsnedsättning	7
4.4 Sammanfattning.....	7
5 Förslag för att stärka rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning.....	7
5.1 Nationell handlingsplan	8
5.2 Arbetsförmedlingen	8
5.2.1 Granska reformeringen och förändringarna av Arbetsförmedlingen.....	9
5.2.2 Snabb identifiering och tillgång till stöd.....	10
5.2.3 Personligt stöd.....	11
5.2.4 Fler specialister och personella resurser	11
5.2.5 Säkerställ de upphandlade stöden till personer med funktionsnedsättning...	12
5.2.6 Avskaffa termen ”nedsatt arbetsförmåga”	13
5.2.7 Utveckla och förbättra stödet till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning	14
5.2.8 Samarbete med funktionsrättsrörelsen	14
5.3 Arbetsmarknadspolitik.....	15
5.3.1 Utforma stöd utifrån hela mångfalden av funktionsnedsättningar.....	15
5.3.2 Säkerställ att stöden kommer målgruppen till del.....	15
5.3.3 Följ stöden på individnivå.....	16

5.4 Övergång från daglig verksamhet till arbete	16
5.5 Samhall	17
5.6 Statlig tolktjänst	18
5.7 Arbetsmiljö	19
5.8 Diskriminering	20

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan med mål och åtgärder för att höja sysselsättningsgraden i nivå med övriga befolkningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att granska hur reformeringen och förändringarna av Arbetsförmedlingen dels påverkar situationen och möjligheterna för personer med funktionsnedsättning, dels överensstämmer med svensk lag, Arbetsförmedlingens instruktioner och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen tydliga direktiv om att funktionsnedsättning ska identifieras tidigt, att stöd utifrån behov ska ges skyndsamt och att arbetshjälpmedel ska kunna provas ut före en anställning och erbjudas skyndsamt till såväl arbets sökande som personer som redan har ett arbete, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Arbetsförmedlingen bör ha ansvar för allt arbetslivsinriktat stöd för personer med funktionsnedsättning, såsom arbetshjälpmedel, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge tydliga direktiv till och förutsättningar för Arbetsförmedlingen att erbjuda personer med funktionsnedsättning ett personligt stöd samt säkra att samtliga arbets sökande ska kunna skriva in sig hos myndigheten och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Arbetsförmedlingen bör få öronmärkta resurser för att kunna anställa fler specialister och handläggare i syfte att säkerställa att personer med funktionsnedsättning ges adekvat stöd, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att de arbetsmarknadstjänster för personer med funktionsnedsättning som Arbetsförmedlingen upphandlar från externa aktörer kvalitetssäkras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att satsa på arbetsmarknadstjänster för personer med funktionsnedsättning där det finns evidens för goda resultat, däribland tjänster som bygger på metoden Supported Employment och insatser där flera aktörer samarbetar för att ge individen ett sammanhållet stöd, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör gå vidare med Arbetsförmedlingens förslag att avskaffa termen ”nedsatt arbetsförmåga” inom arbetsmarknadspolitiken och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga bör ses över i syfte att utveckla och förbättra stödet till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att samarbeta med funktionsrättsrörelsen i

- framtagandet av arbetsmarknadsåtgärder för målgrupper med olika funktionsnedsättningar och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de arbetsmarknadspolitiska stöden för personer med funktionsnedsättning bör reformeras och utformas utifrån hela mångfalden av funktionsnedsättningar i syfte att säkerställa ett individuellt, adekvat och långsiktigt stöd och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att de medel som avsätts i statsbudgeten för arbetsmarknadspolitiska stöd till personer med funktionsnedsättning måste komma målgruppen till del och tillkännager detta för regeringen.
 14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att de arbetsmarknadspolitiska stöden för personer med funktionsnedsättning går att följa på individnivå och tillkännager detta för regeringen.
 15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att identifiera andelen personer med insatsen daglig verksamhet som kan vara aktuella för en anställning med lönebidrag, kartlägga vilka hinder som finns för kommunerna att årligen pröva möjligheten till arbete eller praktikplats samt ta fram stödmaterial som vägledning för kommunerna vid inhämtning av nödvändigt statistiskt underlag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hur Samhall bör utvecklas och tillkännager detta för regeringen.
 17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör genomföra förslagen i betänkandet Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11) med hänsyn till funktionsrättsrörelsens synpunkter och tillkännager detta för regeringen.
 18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som dels tydliggör arbetsgivarens ansvar för att arbetsmiljön ska vara tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar, dels stärker funktionshindersperspektivet i det systematiska arbetsmiljöarbetet och tillkännager detta för regeringen.
 19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör genomföra förslaget i SOU 2020:79 om att Diskrimineringsombudsmannen ska ges rätt att ta fram föreskrifter för att konkretisera vad arbetsgivare är skyldiga att göra för att förebygga och motverka diskriminering och tillkännager detta för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på höjda sanktionsavgifter mot brister i arbetet med aktiva åtgärder och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt skydd mot arbetslöshet. Det framgår av artikel 23 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Rätten till arbete, som även omfattar rätten för var och en att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete, förtydligas i artikel 6 i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning förtydligas i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som antogs av FN:s generalförsamling 2006. Enligt konventionens artikel 27 om arbete och sysselsättning erkänner konventionsstaterna rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Vidare ska staterna skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning.

Trots att det snart har gått 15 år sedan FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning trädde i kraft i Sverige kvarstår stora brister i hur Sverige lever upp till konventionen, inte minst vad gäller rätten till arbete. Bristerna har påtalats av såväl den internationella övervakningskommittén som funktionsrättsrörelsen i Sverige. Det är hög tid att Sverige vidtar åtgärder för att leva upp till konventionen.

Att ha ett arbete och egen försörjning stärker individens möjlighet att tillgodose andra rättigheter, t.ex. rätt till skälig levnadsstandard, bostad och social trygghet. Vänsterpartiet vill förbättra förutsättningarna på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning och skapa ett rymligare, mer inkluderande arbetsliv där den enskilde ges möjlighet att få ett jobb utifrån sina förmågor och förutsättningar. Det kräver en mängd åtgärder. I denna motion presenterar vi ett antal förslag för att stärka rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning.

4 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning – en översikt

Statistiska centralbyrån (SCB) har undersökt hur situationen på arbetsmarknaden ser ut för personer med funktionsnedsättning (SCB 2022: Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning). Rapportens resultat belyser flera aspekter av deltagande på arbetsmarknaden och ger en bra bild av situationen för personer med funktionsnedsättning. Här följer en kort sammanfattning av rapportens resultat.

4.1 Personer med funktionsnedsättning

Drygt 10 procent av befolkningen i åldern 16–64 år bedöms ha en funktionsnedsättning, vilket motsvarar ca 669 000 personer. Bland personer med funktionsnedsättning bedömer 71 procent att funktionsnedsättningen medför s.k. nedsatt arbetsförmåga. Ungefär lika många kvinnor som män har en funktionsnedsättning, men en högre andel

av kvinnor som har en funktionsnedsättning uppger att deras funktionsnedsättning påverkar deras arbetsförmåga i någon grad. Andelen som har en funktionsnedsättning är lägre i åldersgruppen 30–49 år jämfört med de som är yngre eller äldre. Påverkan på arbetsförmågan bland personer med funktionsnedsättning är vanligast i åldersgruppen 50–64 år. En lägre andel personer med eftergymnasial utbildning har en funktionsnedsättning jämfört med personer som har förgymnasial eller gymnasial utbildning. Personer med eftergymnasial utbildning uppger i mindre utsträckning att deras arbetsförmåga påverkas av en funktionsnedsättning. Enligt undersökningen är det en högre andel inrikes födda än utrikes födda som har en funktionsnedsättning, 12 procent jämfört med 8 procent.

4.2 Arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning

Arbetskraften kallas den del av befolkningen som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. Bland personer med funktionsnedsättning tillhör 63 procent arbetskraften och bland personer med funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan tillhör endast 55 procent arbetskraften. I den övriga befolkningen mellan 16 och 64 år utan funktionsnedsättning är andelen i arbetskraften avsevärt högre, 88 procent. I övriga befolkningen är andelen kvinnor i arbetskraften lägre än andelen män, men det finns ingen signifikant könsskillnad bland personer med funktionsnedsättning.

I befolkningen 16–64 år är drygt 5 miljoner personer sysselsatta. Av dessa har ungefär 346 000 personer en funktionsnedsättning. Andelen sysselsatta är lägre bland personer med funktionsnedsättning än i övriga befolkningen. Bland personer med funktionsnedsättning är sysselsättningsgraden 52 procent och bland personer med funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan är den 44 procent. För personer som bor i LSS-bostad (LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) är sysselsättningsgraden avsevärt lägre. I denna grupp är endast 3 procent av kvinnorna och 4 procent av männen sysselsatta.

I den övriga befolkningen är sysselsättningsgraden 81 procent. I övriga befolkningen är sysselsättningsgraden bland kvinnor lägre än bland män, men sysselsättningsgraden skiljer sig inte signifikant mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning, med undantag för gruppen som har gått i särskolan. I denna grupp är sysselsättningsgraden betydligt högre för män än för kvinnor.

Arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning är betydligt högre än i övriga befolkningen. År 2022 var andelen arbetslösa bland personer med funktionsnedsättning 17 procent jämfört med 8 procent i den övriga befolkningen. Även bland personer med funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan är arbetslösheten 2022 högre än i övriga befolkningen, 20 procent. Det finns inte några signifikanta skillnader mellan män och kvinnor när det gäller arbetslöshet varken bland personer med funktionsnedsättning eller i övriga befolkningen.

En lägre andel sysselsatta personer med funktionsnedsättning arbetar heltid jämfört med sysselsatta i den övriga befolkningen, 61 procent respektive 82 procent. Andelen som arbetar heltid är lägre bland kvinnor än bland män. Det gäller såväl bland personer med funktionsnedsättning som i övriga befolkningen.

Andelen anställda är något högre och andelen företagare något lägre bland sysselsatta personer med funktionsnedsättning jämfört med sysselsatta i den övriga befolkningen. När det gäller anställda, och fördelningen mellan tidsbegränsad

anställning respektive fast anställning, så är det ovanligare bland personer med funktionsnedsättning att ha en fast anställning än i övriga befolkningen.

Sysselsatta personer med funktionsnedsättning arbetar i ungefär samma utsträckning inom offentlig respektive privat sektor som den övriga sysselsatta befolkningen. Såväl bland personer med funktionsnedsättning som i övriga befolkningen arbetar män i större utsträckning inom privat sektor, medan kvinnor i större utsträckning arbetar inom kommunal sektor.

När det gäller fördelning mellan olika yrkeskategorier, så arbetar sysselsatta personer med funktionsnedsättning i högre utsträckning i service-, omsorgs- och försäljningsyrken och i yrken inom administration och kundtjänst än sysselsatta i den övriga befolkningen. Personer med funktionsnedsättning arbetar i mindre utsträckning i yrken med krav på fördjupad högskolekompetens och i chefsyrken.

4.3 Diskriminering i arbetslivet i samband med funktionsnedsättning

Omkring 32 procent av personer med funktionsnedsättning har någon gång utsatts för diskriminering i arbetslivet i samband med sin funktionsnedsättning. Bland personer med funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan har 37 procent upplevt någon typ av diskriminering jämfört med 20 procent bland dem som har en funktionsnedsättning som inte påverkar arbetsförmågan. Den vanligaste typen av diskriminering i samband med funktionsnedsättning är att inte ha fått ett jobb man sökt trots tillräckliga meriter. Näst vanligast är att ha utsatts för mobbning, kränkningar eller trakasserier från chefer eller arbetskamrater.

4.4 Sammanfattning

SCB:s rapport visar att situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning är betydligt sämre jämfört med den övriga befolkningen: sysselsättningsgraden är betydligt lägre, arbetslösheten är betydligt högre och anställningsvillkoren är mer osäkra. Därtill har var tredje person med funktionsnedsättning någon gång utsatts för diskriminering i arbetslivet. Situationen är oacceptabel.

5 Förslag för att stärka rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning

Många personer med funktionsnedsättning saknar arbete trots att de både vill och kan arbeta. Det drabbar såväl individen som samhällsekonomin och strider dessutom mot de FN-konventioner som Sverige har ratificerat.

Vänsterpartiet anser att personer med funktionsnedsättning ska ha samma rätt till arbete och försörjning som den övriga befolkningen. Funktionsnedsatta ska ges möjlighet att bidra till samhället utifrån sin arbetsförmåga. För att stärka rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning krävs en mängd åtgärder på en rad områden.

Funktionsrätt Sverige, som består av ett flertal rikstäckande funktionsrättsförbund, har under de senaste åren lagt fram ett stort antal förslag som, om de genomförs, skulle stärka rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning och förbättra deras situation på arbetsmarknaden. Förslagen ligger i linje med Vänsterpartiets politik på området. I det följande väljer vi att lyfta fram några av funktionsrättsrörelsens förslag.

5.1 Nationell handlingsplan

Under rätt förutsättningar kan de flesta personer arbeta. Trots det förvärvsarbetar personer med funktionsnedsättning i betydligt lägre utsträckning än den övriga befolkningen: sysselsättningsgraden är avsevärt lägre och arbetslösheten är avsevärt högre. Mönstret förblir detsamma oavsett konjunkturläge. Det är en oacceptabel situation. Frågorna som behöver lösas spänner över flera fält. För att bryta mönstret och vända utvecklingen behöver det vidtas åtgärder inom en mängd områden. Staten bör ta ett samlat grepp, sätta upp tydliga mål och genomföra riktade åtgärder.

2017 fattade riksdagen beslut om ett nytt nationellt mål och en ny inriktning för genomförandet av funktionshinderspolitiken. Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att ”med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund”. För att nå det nationella målet ska genomförandet av funktionshinderspolitiken inriktas mot fyra områden: i) principen om universell utformning, ii) befintliga brister i tillgängligheten, iii) individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och iv) att förebygga och motverka diskriminering. I propositionen presenterades ett antal åtgärder som syftar till att bidra till det nya nationella målet. Åtgärderna återfinns inom politikområden som anses vara av särskild betydelse för att nå det nationella målet inom funktionshinderspolitiken, däribland arbetsmarknad (prop. 2016/17:188).

Vänsterpartiet stod bakom propositionen men kan konstatera att de åtgärder som föreslogs inom arbetsmarknadsområdet inte var tillräckliga för att stärka funktionsnedsattas rätt till arbete. För att minska arbetslösheten och öka sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning krävs ytterligare åtgärder. Funktionsrätt Sverige har föreslagit att regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan med mål och åtgärder för att höja sysselsättningsgraden i nivå med övriga befolkningen (Funktionsrätt Sverige 2022: Hur kan alla få plats i arbetslivet? Rapport inför valet 2022; Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag. Givet hur situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning ser ut är det befogat med en nationell handlingsplan i enlighet med funktionsrättsrörelsens förslag.

Regeringen bör ta fram en nationell handlingsplan med mål och åtgärder för att höja sysselsättningsgraden i nivå med övriga befolkningens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har en central roll för svensk arbetsmarknadspolitik. Myndighetens uppgifter framgår av förordningen (2022:811) med instruktion för Arbetsförmedlingen. Till myndighetens viktigaste uppgifter hör att stödja personer med funktionsnedsättning.

Enligt förordningen ska Arbetsförmedlingen verka för att förbättra arbetsmarknads-situationen för personer som har en funktionsnedsättning och upprätthålla egen kompetens och verksamhet för att stödja personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga att få eller behålla ett arbete. Vidare har myndigheten inom arbetsmarknadspolitiken ett samlat ansvar, sektorsansvar, för frågor som rör möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få och behålla ett arbete. Myndigheten ska inom ramen för detta ansvar vara samordnande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter (7 § SFS 2022:811). I förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga listas en mängd särskilda insatser som myndigheten ska bistå målgruppen med.

Regelverket är således tydligt: Arbetsförmedlingen ska stödja personer med funktionsnedsättning att få eller behålla ett arbete och för detta ska myndigheten tillhandahålla en mängd insatser. Trots detta står en stor andel av personer med funktionsnedsättning utanför arbetsmarknaden. De omfattande förändringar som Arbetsförmedlingen har genomgått de senaste åren har kraftigt försämrat myndighetens förmåga att erbjuda stöd för personer med funktionsnedsättning. Enligt funktions-rättsrörelsen behöver en mängd åtgärder vidtas för att förbättra Arbetsförmedlingens arbete med funktionsnedsatta.

5.2.1 Granska reformeringen och förändringarna av Arbetsförmedlingen

De senaste åren har Arbetsförmedlingen genomgått tre stora förändringar. För det första har myndigheten genomgått en omfattande digitalisering. I dag sker merparten av myndighetens service digitalt. För det andra har omfattande nedskärningar genomförts. 4 500 personer har sagts upp och antalet bemannade kontor har halverats. För det tredje har myndigheten genomgått en omfattande reformering som inneburit att centrala delar av myndighetens verksamhet privatiserats. Fristående aktörer har i huvudsak övertagit uppdraget att, via upphandling, rusta arbetssökande och matcha dem till lediga jobb.

Förändringarna inom Arbetsförmedlingen – digitaliseringen, nedskärningarna och reformeringen – har påverkat arbetssökande med funktionsnedsättning mycket negativt. Digitaliseringen har gjort det svårt för många personer med funktionsnedsättning att komma i kontakt med och få stöd av Arbetsförmedlingen. Den huvudsakliga kontaktvägen till myndigheten är via digitala lösningar, vilket många med funktionsnedsättning har svårt att klara. Nedskärningarna har påverkat Arbetsförmedlingens förmåga att erbjuda stöd till personer med funktionsnedsättning. Antalet specialiserade handläggare med inriktning mot målgruppen har minskat med 40 procent sedan 2018. Det gäller bl.a. arbetsterapeuter, psykologer, socialkonsulenter, SIUS-konsulenter och i viss mån även audionomer och synspecialister. Reformeringen har medfört att Arbetsförmedlingen inte i samma utsträckning som tidigare nyttjar insatserna enligt förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Exempelvis har placeringen för arbetsträning och förstärkt arbetsträning hos idéburna organisationer, såsom arbetsintegrerade sociala företag, minskat – trots mycket goda erfarenheter. Från och med den 1 oktober 2023 kommer i första hand upphandlade tjänster att användas, vilket i praktiken innebär att uppdragen går till kommersiella företag (s.k. privata utförare). Sammantaget har förändringarna inom Arbetsförmedlingen påverkat personer med funktionsnedsättning mycket negativt: De har svårare att

komma i kontakt med och få stöd av myndigheten, de får inte det stöd de har rätt till och de erbjuds insatser som inte är anpassade för målgruppen.

I juni 2022 lämnade Funktionsrätt Sverige in en hemställan till Riksrevisionen med krav på att Riksrevisionen bör granska reformeringen av Arbetsförmedlingen och hur den påverkar situationen och möjligheterna för personer med funktionsnedsättning. Enligt Funktionsrätt Sverige bör Riksrevisionen också granska hur reformeringen och förändringarna av Arbetsförmedlingen överensstämmer med svensk lag, Arbetsförmedlingens instruktioner och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Funktionsrättsrörelsens hemställan till Riksrevisionen 2022-06-30). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning. Vi kan dock konstatera att Riksrevisionen ännu inte inlett någon granskning av Arbetsförmedlingen i enlighet med Funktionsrätt Sveriges hemställan. Vi väljer därför att lyfta frågan i riksdagen och rikta en uppmaning till regeringen.

Regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att granska hur reformeringen och förändringarna av Arbetsförmedlingen dels påverkar situationen och möjligheterna för personer med funktionsnedsättning, dels överensstämmer med svensk lag, Arbetsförmedlingens instruktioner och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.2 Snabb identifiering och tillgång till stöd

En snabb tillgång till adekvat stöd, såsom en SIUS-konsulent (stödperson med särskild kompetens i introduktionsmetodik), anställning med lönebidrag eller arbetshjälpmedel kan vara avgörande för att en person med funktionsnedsättning ska kunna få eller behålla en plats i arbetslivet. När stöd dröjer eller uteblir ökar risken för arbetslöshet, sjukskrivning, sjukersättning eller daglig verksamhet – trots att personen har förutsättningar att arbeta. Det drabbar såväl individen som samhället.

För att kunna ta del av det särskilda stödet som är avsett för personer med funktionsnedsättning behöver den arbetssökande få en s.k. funktionshinderskod registrerad. Enligt en rapport från Arbetsförmedlingen tar det i genomsnitt 311 dagar att få en sådan kod registrerad (Arbetsförmedlingen 2022: Förekomst av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Återrapport om att åstadkomma väl fungerande bedömningar). Arbetsförmedlingens statistik för 2023 visar på ännu längre genomsnittstider: 350 dagar för män och omkring 380 dagar för kvinnor (Arbetslivsinriktat dialogforum 2023-04-24). Efter registrering av funktionshinderskod kan väntan fortsätta. Enligt Funktionsrätt Sverige kan det dröja flera månader innan Arbetsförmedlingen fattar beslut om lönebidrag, vilket kan leda till att jobbchansen försvinner. Ett annat problem i sammanhanget är de långa ledtiderna och den krångliga processen kring arbetshjälpmedel. Dels är det inte möjligt att prova ut ett arbetshjälpmedel innan en anställning är aktuell, dels nekas många personer med funktionsnedsättning arbetshjälpmedel med motiveringen att stödet även behövs på fritiden. Ett ytterligare problem i sammanhanget är att ansvaret för arbetshjälpmedel är uppdelat mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Det leder till krångel, splittrad kompetens och att personer som behöver stöd ibland bollas mellan myndigheterna. Sammantaget bidrar detta till att många personer med funktionsnedsättning inte kommer in på arbetsmarknaden.

Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen tydliga direktiv om att funktionsnedsättning ska identifieras tidigt och att stöd utifrån

behov ska ges skyndsamt. De föreslår vidare att arbetshjälpmedel ska kunna provas ut före en anställning och erbjudas skyndsamt till såväl arbetssökande som personer som redan har ett arbete (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

Regeringen bör ge Arbetsförmedlingen tydliga direktiv om att funktionsnedsättning ska identifieras tidigt, att stöd utifrån behov ska ges skyndsamt och att arbetshjälpmedel ska kunna provas ut före en anställning och erbjudas skyndsamt till såväl arbetssökande som personer som redan har ett arbete. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Funktionsrättsrörelsen har även föreslagit att Arbetsförmedlingen bör ha ansvar för allt arbetslivsinriktat stöd för personer med funktionsnedsättning, såsom arbetshjälpmedel. Därmed skulle man undvika de problem som nuvarande situation innebär, där ansvaret är uppdelat mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Arbetsförmedlingen bör ha ansvar för allt arbetslivsinriktat stöd för personer med funktionsnedsättning, såsom arbetshjälpmedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.3 Personligt stöd

Arbetsförmedlingens nya digitaliserade arbetsformer och förändrade ärendehantering har gjort det svårare för personer med funktionsnedsättning att komma i kontakt med och få stöd av myndigheten. Det visar utredningar från såväl Arbetsförmedlingen som Myndigheten för delaktighet. Digitaliseringen av många av Arbetsförmedlingens tjänster är bra och nödvändig, men det måste finnas fungerande alternativ för dem som saknar förutsättningar att hantera icke-anpassade och tillgängliga digitala processer och driva sitt ärende på egen hand. Många personer med funktionsnedsättning behöver en personlig kontakt som kan stödja i såväl inskrivning som den fortsatta processen inom myndigheten.

Personer som inte kan skriva in sig digitalt på Arbetsförmedlingen hänvisas i dag till de s.k. servicekontoren som i många fall ersatt Arbetsförmedlingen på orter där myndigheten tidigare hade ett kontor. Servicekontoren saknar dock den kompetens som handläggarna på Arbetsförmedlingen besitter. Rimligen bör Arbetsförmedlingen kunna erbjuda personligt stöd för personer med funktionsnedsättning.

Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att regeringen bör ge tydliga direktiv till och förutsättningar för Arbetsförmedlingen att erbjuda personer med funktionsnedsättning ett personligt stöd samt säkra att samtliga arbetssökande ska kunna skriva in sig hos myndigheten (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

Regeringen bör ge tydliga direktiv till och förutsättningar för Arbetsförmedlingen att erbjuda personer med funktionsnedsättning ett personligt stöd samt säkra att samtliga arbetssökande ska kunna skriva in sig hos myndigheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.4 Fler specialister och personella resurser

Det stöd som Arbetsförmedlingens psykologer, arbetsterapeuter, audionomer, synspecialister, SIUS-konsulenter och andra specialister bidrar med är avgörande för funktionsnedsattas möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Sedan 2018 har antalet

specialister minskat med 40 procent – ett resultat av de nedskärningar som myndigheten genomförde till följd av M/KD-budgeten för 2019 och det faktum att efterföljande budgetar inte har tillfört tillräckligt med resurser till Arbetsförmedlingen. Den kraftiga minskningen av medarbetare med specialistkompetens inom Arbetsförmedlingen har inneburit försämringar för personer med funktionsnedsättning i form av sämre stöd och färre insatser. I stället för att få en chans på den ordinarie arbetsmarknaden hänvisas allt fler personer med funktionsnedsättning till daglig verksamhet – trots att de, med rätt stöd och insatser, skulle kunna komma in i det ordinarie arbetslivet. Det är inte rimligt.

Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att Arbetsförmedlingen bör få öronmärkta resurser för att kunna anställa fler specialister och handläggare i syfte att säkerställa att personer med funktionsnedsättning ges adekvat stöd (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Arbetsförmedlingen bör få öronmärkta resurser för att kunna anställa fler specialister och handläggare i syfte att säkerställa att personer med funktionsnedsättning ges adekvat stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.5 Säkerställ de upphandlade stöden till personer med funktionsnedsättning

Reformeringen av Arbetsförmedlingen innebär att myndigheten ska upphandla arbetsmarknadstjänster av s.k. externa aktörer. Arbetsmarknadstjänster som riktar sig till personer med funktionsnedsättning som står långt från arbetsmarknaden kräver specialistkompetens och tillräckliga resurser. Den aktör som tillhandahåller tjänsten behöver kunna ge ett intensivt, ihållande och individuellt utformat stöd. För att kunna leverera det behöver myndigheten i sina upphandlingar ställa tydliga och höga krav på kvalitet och kompetens. Eftersom dessa tjänster ofta är resurskrävande, är inte lägsta pris lämpligt som utvärderingsgrund då det riskerar att urholka stödets kvalitet och locka till sig mindre kvalificerade aktörer.

Trots det har låga trösklar, lottning och lägsta-pris-utvärdering tillåtit förekomma i Arbetsförmedlingens upphandlingar av arbetsmarknadstjänster för funktionsnedsatta, t.ex. vid upphandlingen av Individuellt pedagogiskt stöd vid utbildning (IPSU) och Steg till arbete (Funktionsrätt Sverige 2022: Skrivelse till Arbetsförmedlingen angående offentlig upphandling 2022-11-28). Det är mycket anmärkningsvärt.

Funktionsrättsrörelsen befarar att detta kommer att leda till försämrad kvalitet i stödet till personer med funktionsnedsättning. På sikt riskerar det att slå ut kvalitetsleverantörer som i dag utför insatser med goda resultat för målgruppen, exempelvis aktörer som erbjuder tjänster som bygger på metoden Supported Employment¹ och insatser där flera aktörer samarbetar för att ge individen ett sammanhållet stöd.

Funktionsrättsrörelsen vill att regeringen säkerställer att arbetsmarknadstjänster för personer med funktionsnedsättning som Arbetsförmedlingen upphandlar från externa aktörer kvalitetssäkras (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

¹ Supported Employment är en arbetsmetod som syftar till att stötta personer som har svårigheter att få en anställning. Metoden innebär i korthet att ge individer ett strukturerat stöd i att finna, få och behålla en anställning. Det handlar om att i) kartlägga förmågor och intressen och göra yrkesmatchningar, ii) arbeta med personliga anpassningar och handlingsplaner, iii) samarbeta och stötta arbetsgivare i processen.

Regeringen bör säkerställa att de arbetsmarknadstjänster för personer med funktionsnedsättning som Arbetsförmedlingen upphandlar från externa aktörer kvalitetssäkras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Funktionsrättsrörelsen vill vidare att regeringen uppdrar åt Arbetsförmedlingen att satsa på tjänster för personer med funktionsnedsättning där det finns evidens för goda resultat, bl.a. tjänster som bygger på metoden Supported Employment och insatser där flera aktörer samarbetar för att ge individen ett sammanhållet stöd (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Regeringen bör ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att satsa på arbetsmarknadstjänster för personer med funktionsnedsättning där det finns evidens för goda resultat, däribland tjänster som bygger på metoden Supported Employment och insatser där flera aktörer samarbetar för att ge individen ett sammanhållet stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.6 Avskaffa termen ”nedsatt arbetsförmåga”

När en person med funktionsnedsättning skrivs in som arbetssökande på Arbetsförmedlingen gör myndigheten en utredning. Därefter gör myndigheten en bedömning om funktionsnedsättningen medför ”nedsatt arbetsförmåga”. Syftet med detta är att den arbetssökande dels ska få adekvat stöd i processen med att söka arbete, dels ska få tillgång till de insatser och program som är reserverade för målgruppen.

Funktionsrättsrörelsen har länge riktat kritik mot termen ”nedsatt arbetsförmåga” inom arbetsmarknadspolitiken. Enligt funktionsrättsrörelsen är termen inte konstruktiv. För det första sänder termen fel signaler om en arbetssökandes kapacitet eftersom begreppet fokuserar på begränsningar i stället för förmågor. För det andra upplevs termen som nedsättande av många personer med funktionsnedsättning. För det tredje är termen missvisande då många, med rätt hjälpmedel, stöd och anpassningar, kan prestera en fullgod arbetsinsats. Sammantaget försvårar termen ”nedsatt arbetsförmåga” möjligheten för personer med funktionsnedsättning att komma in på arbetsmarknaden och avancera till mer ansvarsfulla tjänster.

I regleringsbrevet för 2018 fick Arbetsförmedlingen i uppdrag att ”utreda om termen nedsatt arbetsförmåga, så som den används i arbetsmarknadspolitiken, påverkar de personer som berörs och i så fall på vilket sätt. Om behov finns bör förslag lämnas på ett alternativt språkbruk och konsekvenserna av en eventuell förändring belysas” (Arbetsmarknadsdepartementet 2017: Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Arbetsförmedlingen, s. 6).

I Arbetsförmedlingens återrapportering till regeringen gör myndigheten bedömningen att termen ”nedsatt arbetsförmåga” i en del fall har en negativ påverkan på personer som är direkt berörda, att termen kan ha en negativ påverkan på den allmänna bilden av personer med funktionsnedsättning samt att termen är generaliserande och att den fokuserar för mycket på begränsningar. Arbetsförmedlingen gör bedömningen att det behövs ett nytt språkbruk och föreslår att termen nedsatt arbetsförmåga avskaffas (Arbetsförmedlingen 2018: Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga. Återrapportering enligt Arbetsförmedlingens regleringsbrev).

Trots att Arbetsförmedlingen har föreslagit att termen ”nedsatt arbetsförmåga” ska avskaffas har det ännu inte skett. Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att regeringen bör gå vidare med Arbetsförmedlingens förslag att avskaffa termen ”nedsatt arbetsförmåga”

inom arbetsmarknadspolitiken (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar denna uppfattning.

Regeringen bör gå vidare med Arbetsförmedlingens förslag att avskaffa termen ”nedsatt arbetsförmåga” inom arbetsmarknadspolitiken. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.7 Utveckla och förbättra stödet till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning

En bidragande orsak till den höga arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättning är arbetsgivarnas förhållningssätt till målgruppen. I attitydundersökningar säger sig arbetsgivare vara positiva till att anställa personer med funktionsnedsättning. Samtidigt upplever många arbetsgivare en osäkerhet inför att anställa personer ur målgruppen. Dels saknar många arbetsgivare kunskap om funktionsnedsättningar, dels finns en oro hos många arbetsgivare att anställning av personer med funktionsnedsättning är förknippad med kostnader. Sammantaget bidrar detta till att många arbetsgivare väljer att inte anställa personer med funktionsnedsättning. Forskning visar att arbetsgivare efterfrågar bättre stöd vid matchning och anställning av personer med funktionsnedsättning (Johanna Gustafsson 2013: Arbetsgivares perspektiv på att anställa personer med funktionsnedsättning).

I framgångsrika evidensbaserade metoder, såsom Supported Employment, är långsiktigt individuellt stöd till både arbetssökande och arbetsgivare viktiga delar. Enligt funktionsrättsrörelsen finns det brister i det stöd som arbetsgivare erbjuds via Arbetsförmedlingen. För det första ger enbart vissa insatser ett långsiktigt individuellt stöd för såväl arbetssökande som arbetsgivare. För det andra har potentiella arbetsgivare svårt att komma i kontakt med Arbetsförmedlingen. För det tredje är informationen till arbetsgivare vad gäller möjligheten att få bidrag till arbetshjälpmedel och eventuella anpassningskostnader bristfällig. Sammantaget försvårar det möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få jobb.

Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att den förordning som reglerar stöd för personer med funktionsnedsättning bör ses över med utgångspunkt i forskning om framgångsfaktorer avseende anställningar för personer med funktionsnedsättning. Syftet med översynen är att förbättra och utveckla stödet till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga bör ses över i syfte att utveckla och förbättra stödet till arbetsgivare som anställer personer med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2.8 Samarbete med funktionsrättsrörelsen

Funktionsrättsrörelsen har bred kunskap om vilka behov deras medlemmar har och vilka åtgärder som är lämpliga för målgruppen. Denna kunskap bör tas till vara i framtagandet av arbetsmarknadsåtgärder för personer med funktionsnedsättning. Det sker inte i dag. Därmed går viktig kunskap förlorad och Arbetsförmedlingen riskerar att satsa på åtgärder som inte är anpassade för målgruppen. Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att Arbetsförmedlingen bör få ett uttryckligt uppdrag att samarbeta med funktionsrättsrörelsen i framtagandet av arbetsmarknadsåtgärder för målgrupper med olika

funktionsnedsättningar (Funktionsrättsrörelsen 2022: Reformera Arbetsförmedlingen så att även de med störst utmaningar får ett fungerande stöd). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

Regeringen bör ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att samarbeta med funktionsrättsrörelsen i framtagandet av arbetsmarknadsåtgärder för målgrupper med olika funktionsnedsättningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Arbetsmarknadspolitik

Arbetsmarknadspolitik för personer med funktionsnedsättning är kraftigt eftersatt. Sedan 1980, då lönebidraget infördes och Samhall grundades, har inga reformer av större betydelse för målgruppen genomförts. Olika regeringar, oavsett politisk färg, har i bästa fall höjt anslagen i statsbudgeten men med begränsat resultat för personer med funktionsnedsättning. Sysselsättningsgraden i målgruppen är betydligt lägre än i den övriga befolkningen – oavsett konjunkturläge. Det är hög tid att se över arbetsmarknadspolitik för personer med funktionsnedsättning.

I juni 2021 överlämnade funktionsrättsrörelsen ett 73-punktsprogram till dåvarande arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S). Programmet innehöll 73 konkreta förslag på åtgärder för att ge personer med funktionsnedsättning bättre förutsättningar på arbetsmarknaden, däribland en ny inriktning för arbetsmarknadspolitik.

Enligt funktionsrättsrörelsen är de arbetsmarknadspolitiska stöd som finns för personer med funktionsnedsättning varken tillräckliga eller träffsäkra. Stöden behöver uppdateras utifrån de faktiska behov som finns hos arbetssökande och på arbetsmarknaden, men också följa befintlig forskning (Funktionsrättsrörelsen 2021: Nödvändiga arbetsmarknadsreformer – funktionsrättsrörelsens 73-punktsprogram). Liknande förslag återfinns i rapporten *Hur kan alla få plats i arbetslivet?* som Funktionsrätt Sverige presenterade inför valet 2022. Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning och väljer här att lyfta fram några av deras förslag på området.

5.3.1 Utforma stöd utifrån hela mångfalden av funktionsnedsättningar

Personer med funktionsnedsättning är ingen homogen grupp. Behoven varierar kraftigt beroende på vilken typ av funktionsnedsättning en person har och vilka individuella egenskaper och förutsättningar varje individ bär på. Utformningen av arbetsmarknadspolitiska stödinsatser och tjänster bör därför ske utifrån hela bredden av behov. Faktorer som visat sig framgångsrika är bl.a. ett individuellt och personnära stöd som varar så länge som det behövs och som även riktar sig till arbetsgivare. De långsiktiga stöden behöver också ges i samverkan med andra insatser.

De arbetsmarknadspolitiska stöden för personer med funktionsnedsättning bör reformeras och utformas utifrån hela mångfalden av funktionsnedsättningar i syfte att säkerställa ett individuellt, adekvat och långsiktigt stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3.2 Säkerställ att stöden kommer målgruppen till del

Trots stora behov av insatser har Arbetsförmedlingen under flera år lämnat tillbaka miljarder till staten i outnyttjade medel som varit avsedda för insatser till personer med funktionsnedsättning. 2022 lämnade myndigheten tillbaka 14,1 miljarder kronor varav

en del var avsedda för bl.a. lönebidrag. Det är inte rimligt att statens riktade resurser – år efter år – aldrig når fram till den målgrupp som pengarna är avsedda för. De medel som avsätts i statsbudgeten för arbetsmarknadspolitiska stöd till personer med funktionsnedsättning måste komma målgruppen till del.

Regeringen bör säkerställa att de medel som avsätts i statsbudgeten för arbetsmarknadspolitiska stöd till personer med funktionsnedsättning kommer målgruppen till del. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3.3 Följ stöden på individnivå

För att dels kunna bedöma vilka stöd och insatser som fungerar, dels kunna utröna hur stor del av de anslagna medlen som de facto kommer målgruppen till del krävs utvärdering och uppföljning. Det förutsätter i sin tur att man kan följa stöden på individnivå. Det sker inte i dag.

Regeringen bör säkerställa att de arbetsmarknadspolitiska stöden för personer med funktionsnedsättning går att följa på individnivå. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Övergång från daglig verksamhet till arbete

Av förarbetena till LSS framgår att målet för den dagliga verksamheten bör vara att utveckla människors möjligheter till förvärvsarbete på kortare eller längre sikt. Trots detta har ingen ordentlig kartläggning gjorts med syfte att ta fram tillförlitlig statistik om hur många personer med insatsen daglig verksamhet som kan vara aktuella för t.ex. en anställning med lönebidrag. I olika sammanhang har man dock kunnat läsa att det handlar om allt från 10 till 30 procent av deltagarna.

I dag har 40 100 personer insatsen daglig verksamhet enligt LSS, vilket innebär att mellan 4 000 och 12 000 personer skulle kunna klara av en anställning under förutsättning att rätt stöd ges. Den enda studie som finns kring detta visar att av de 33 800 människor som var i daglig verksamhet 2014, fick 0,2 procent lönearbete i minst två år (Socialstyrelsen 2019: Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning, s. 10).

Trots förarbetena om målet för insatsen daglig verksamhet, och trots att bristen på tillförlitlig statistik är välkänd, saknas ett systematiskt arbete i kommunerna med målet att öka antalet övergångar från daglig verksamhet till anställning på den ordinarie arbetsmarknaden. Enligt Socialstyrelsen finns flera strukturella hinder för övergång från daglig verksamhet till arbete. Få kommuner, knappt 15 procent, har överenskommelser om samverkan mellan LSS-verksamheter och Försäkringskassan samt Arbetsförmedlingen. Endast 14 procent av kommunerna har skriftliga, aktuella rutiner för att årligen pröva den enskildes möjligheter till arbete eller praktikplats (a.a.).

Funktionsrätt Sverige har föreslagit att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att identifiera andelen personer med insatsen daglig verksamhet som kan vara aktuell för en anställning med lönebidrag (under förutsättning att rätt stöd finns och ges till både arbetstagare och arbetsgivare) samt kartlägga vilka hinder som finns för kommunerna att årligen pröva möjligheten till arbete eller praktikplats. I uppdraget bör stödmaterial tas fram som vägledning för kommunerna vid inhämtning av nödvändigt statistiskt underlag. Ett sådant uppdrag bör, enligt Funktionsrätt Sverige, adderas till det pågående uppdraget hos Socialstyrelsen om att ta fram kunskapsstöd för daglig verksamhet enligt LSS. Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att identifiera andelen personer med insatsen daglig verksamhet som kan vara aktuell för en anställning med lönebidrag, kartlägga vilka hinder som finns för kommunerna att årligen pröva möjligheten till arbete eller praktikplats samt ta fram stödmaterial som vägledning för kommunerna vid inhämtning av nödvändigt statistiskt underlag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Samhall

Samhall är ett helägt statligt bolag med uppdrag att producera efterfrågade varor och tjänster och genom detta skapa meningsfulla och utvecklande arbeten åt personer med funktionsnedsättning som kan påverka arbetsförmågan. Verksamheten ska anpassas till de anställdas förutsättningar, samt bedrivs enligt affärsmässiga principer och på ett sätt som inte utsätter andra företag för osund konkurrens.

Samhall har sedan starten 1980 spelat en viktig roll för många människor med olika typer av funktionsnedsättning. Genom Samhall har de fått en anställning, ett sammanhang och en egen försörjning. Under de senaste 20 åren har dock Samhall förändrats i grunden – från ett statligt bolag med socialt ansvar till ett bemanningsföretag som verkar enligt marknadens principer. Tillverkning av varor har i hög grad ersatts av produktion av tjänster som städning, tvätt och fastighetsskötsel. Krav på lönsamhet, kundfokus och affärsmässighet har införts och allt högre krav ställs i dag på de anställda. Samhalls huvuduppdrag, att skapa utvecklande jobb åt personer med funktionsnedsättning och på så sätt ge dem en plats på den ordinarie arbetsmarknaden, tycks ha gått förlorat. Samhalls utveckling beskrivs på ett förtjänstfullt sätt i Ellinor Torps reportagebok *Rent åt helvete* (2023).

Det är Arbetsförmedlingen som anvisar personer till anställning hos Samhall. Majoriteten har en s.k. anställning för skyddat arbete. Personer som till följd av en funktionsnedsättning inte är aktuella för något annat arbete, och som har behov som inte kan tillgodoses genom andra insatser, får anvisas till skyddat arbete. Enligt en rapport från Arbetsförmedlingen uppger dock 4 av 10 arbetsförmedlare att det inte är de personer med störst behov av insatsen som får anställning genom skyddat arbete hos Samhall (Arbetsförmedlingen 2022: Uppdrag om anvisningar till skyddat arbete hos Samhall. Åtterrappport enligt Arbetsförmedlingens regleringsbrev för år 2021). Dessutom har det under lång tid framförts kritik om att Samhalls verksamhet inte är anpassad efter målgruppens förutsättningar. Ett flertal granskningar har därutöver visat på omfattande brister i arbetsmiljö och arbetsvillkor med höga sjuktal och många olycksfall som följd.

Enligt en ny granskningsrapport från Riksrevisionen brister Samhall i att ge anpassade och utvecklande arbeten till sina anställda. Den övergripande slutsatsen är därför att Samhall inte uppfyller hela sitt samhällsuppdrag. Detta beror, enligt Riksrevisionen, framför allt på att regeringens styrning har varit starkt fokuserad på bolagets affärsmässighet och ekonomiska utveckling. För lite uppmärksamhet har ägnats åt kvalitet på den sysselsättning som erbjuds och hur Samhall genomför sitt uppdrag. Även Samhalls interna styrning och organisation har varit alltför inriktad mot affärsmässighet. Riksrevisionen rekommenderar regeringen att utreda vilken organisationsform som bäst uppfyller riksdagens mål med verksamheten. Utredningen bör utgå från att det fortsatt bör vara en statlig aktör som ansvarar för och genomför uppdraget att ge meningsfullt och utvecklande arbete åt personer med funktions-

nedsättning som Arbetsförmedlingen anvisar (Riksrevisionen 2023: Samhalls samhällsuppdrag – styrning och organisation i behov av förändring, RiR 2023:14).

Vänsterpartiet har under lång tid kritiserat Samhalls utveckling. Vi menar att grundproblemet är kravet på affärsmässighet – det driver upp tempot, höjer kraven på de anställda och sällar bort de som inte håller måttet. Vi anser att kravet på affärsmässighet måste bort – det går inte att förena med grunduppdraget: att skapa utvecklande jobb åt personer med funktionsnedsättning.

I debatten om Samhall har det framförts krav om att bolaget bör avvecklas. Vänsterpartiet delar inte den uppfattningen. Vi anser att Samhall bör utvecklas – inte avvecklas. Det finns goda möjligheter att utveckla Samhall i rätt riktning så att verksamheten fungerar för den målgrupp som verksamheten skapades för. Utvecklingen av Samhall bör ske i nära samarbete med funktionsrättsrörelsen som företräder Samhalls målgrupp.

Funktionsrätt Sverige har presenterat ett antal förslag på hur Samhall bör utvecklas så att verksamheten fungerar för den målgrupp som verksamheten skapades för (Funktionsrätt Sverige och Samhall 2023-02-24). Vänsterpartiet delar Funktionsrätt Sveriges uppfattning och vill här lyfta fram organisationens förslag:

- Öka inflytandet och delaktigheten för de som Samhalls verksamhet är till för: personer med funktionsnedsättning. Ge funktionsrättsrörelsen samt experter och forskare inom arbetsliv och funktionsnedsättning representation i Samhalls styrelse.
- Avskaffa eller sänk kravet på affärsmässighet för Samhalls verksamhet.
- Ge Samhall ett tydligt uppdrag och förutsättningar att bredda sin verksamhet med syftet att kunna ta emot och ge stöd till personer som står allra längst från arbetsmarknaden. Reservera skyddade anställningar inom Samhall till de som har de största behoven.
- Ändra ägardirektiven så att ursprungsuppdraget, att vara ”grindvakten mot förtidspension”, förstärks och den ursprungliga målgruppen får adekvat arbetslivsinriktad rehabilitering.
- Se till att en ordentlig kartläggning av individens styrkor och svårigheter genomförs i samband med anvisning hos Samhall, i syfte att anpassa arbetsuppgifter och arbetsmiljö, ge adekvat stöd samt skapa förutsättningar för trivsel.
- Genomför kompetensutvecklingsinsatser inom funktionsrättsområdet för samtliga chefer inom Samhall. Involvera funktionsrättsrörelsen i detta uppdrag.
- Stärk introduktionsutbildningen som riktas till varje ny medarbetare, i samverkan med funktionsrättsrörelsen.
- Stärk arbetet med övergången till reguljärt arbetsliv, i förhållande till både individ och till arbetsgivare.

Vad som ovan anförts om hur Samhall bör utvecklas bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Statlig tolktjänst

För många döva, hörselskadade och personer med dövblindhet är tolktjänst en livsviktig samhällstjänst som är helt avgörande för deras möjlighet att delta i arbetslivet.

Tolktjänsten har länge haft allvarliga brister, särskilt inom arbetslivet. Dagens system är oförutsägbart, godtyckligt och hindrar ofta tolkanvändare från att arbeta. Dels råder

oklarhet om vem som ska ha huvudansvaret för finansieringen, dels är diskriminerings-skyddet för personer som behöver tolk i arbetslivet bristfälligt. Sammantaget påverkar detta vardagen för personer med hörselnedsättning negativt, i synnerhet dessa personers möjligheter att få anställning och att kunna utföra sina arbetsuppgifter på samma villkor som arbetstagare utan hörselnedsättning. Frågan har utretts vid ett flertal tillfällen, men hittills har inga reformer genomförts. Under tiden har tusentals döva, hörselskadade och personer med dövblindhet förlorat jobb, missat karriärmöjligheter och t.o.m. slagits ut från arbetslivet – helt i onödan.

På Vänsterpartiets kongress 2018 bifölls en motion om att Vänsterpartiet ska verka för att tillsätta en ny utredning om tolktjänst. Senare samma år lämnade Vänsterpartiet in en motion i riksdagen om att tillsätta en ny utredning om tolktjänst (motion 2018/19:186). Motionen bifölls av riksdagen våren 2019 (bet. 2018/19:SoU12). I juli 2020 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att bl.a. analysera tidigare förslag på området, ta fram en handlingsplan för den långsiktiga utvecklingen av tolktjänsten och lämna nödvändiga författningsförslag (dir. 2020:79). I mars 2022 presenterade utredningen sitt betänkande Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11).

Utredningen föreslår bl.a. ett samlat och förstärkt tolkstöd i arbetslivet. Enligt utredningens förslag ska det allmännas stöd till tolk i arbetslivet samlas hos Arbetsförmedlingen inom ramen för en särskild insats om bidrag till tolk för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11, s. 284).

Utredningens förslag har stort stöd hos funktionsrättsrörelsen. De som berörs mest – döva, hörselskadade och personer med dövblindhet – ser förslagen som en möjlighet till mer frihet, delaktighet och en chans att få ett jobb. Funktionsrättsrörelsen har synpunkter på vissa av utredningens förslag, men sammantaget anser de att de flesta förslagen i betänkandet är ett stort steg i rätt riktning för en positiv utveckling av tolktjänsten och för att öka hörselskadades delaktighet i samhället (Hörselskadades Riksförbunds remissvar med anledning av SOU 2022:11).

Funktionsrättsrörelsen har uppmanat regeringen att skyndsamt ta fram en proposition med utgångspunkt från de förslag som presenteras i SOU 2022:11 (Arbetet 2022-09-28). Någon proposition har dock inte aviserats. Det är mycket anmärkningsvärt.

Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning. Det är hög tid att regeringen går från ord till handling och skyndsamt genomför förslagen i SOU 2022:11. I genomförandet bör regeringen ta hänsyn till de synpunkter som funktionsrättsrörelsen lämnat i sina remissvar.

Regeringen bör skyndsamt genomföra förslagen i betänkandet Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11) med hänsyn till funktionsrättsrörelsens synpunkter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.7 Arbetsmiljö

Brister i arbetsmiljön, såväl den fysiska som den organisatoriska och sociala, påverkar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att kunna få och behålla ett arbete. Det kan röra sig om bristande tillgänglighet i lokaler och otydlighet vad gäller ansvarsfördelning, beslut och arbetsprocesser. För att fler personer med funktionsnedsättning

ska komma in på arbetsmarknaden krävs en inkluderande arbetsmiljö som tar hänsyn till individens förutsättningar.

Arbetsmiljölagen ställer krav på att arbetsförhållandena ska anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende, men det är inte tillräckligt konkret vad arbetsgivaren måste göra för att arbetsmiljön ska vara tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar.

Funktionsrättsrörelsen anser att arbetsgivarens ansvar behöver bli tydligare och att ett stärkt funktionshindersperspektiv behöver ta plats i det systematiska arbetsmiljöarbetet på landets arbetsplatser (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

Regeringen bör återkomma med förslag som dels tydliggör arbetsgivarens ansvar för att arbetsmiljön ska vara tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar, dels stärker funktionshindersperspektivet i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Funktionsrättsrörelsen framhåller vidare att kunskapen om den organisatoriska och sociala arbetsmiljön för personer med funktionsnedsättning är mycket bristfällig. För ett par år sedan fick Myndigheten för arbetsmiljökunskap (Mynak) i uppdrag att inhämta och sammanställa kunskap om hbtq-personers organisatoriska och sociala arbetsmiljö. Syftet var att öka kunskapen om dessa personers situation på arbetsmarknaden. Funktionsrättsrörelsen har föreslagit att Mynak bör få ett liknande uppdrag gällande personer med funktionsnedsättning (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Enligt uppgift har Mynak nyligen tagit initiativ till att genomföra en studie av arbetsmiljön för personer med funktionsnedsättning i linje med Funktionsrätt Sveriges förslag. Vänsterpartiet välkomnar detta och ser fram emot att ta del av studiens resultat.

5.8 Diskriminering

Arbetsgivare har i dag ett ansvar att förebygga diskriminering i arbetslivet genom aktiva åtgärder. Enligt funktionsrättsrörelsen är reglerna om aktiva åtgärder otydliga och tillsynen otillräcklig. Det leder till att överträdelser sällan eller aldrig får några konsekvenser. Funktionsrättsrörelsen anser att det behöver konkretiseras vad som krävs av arbetsgivare i olika situationer för att diskrimineringsrisken för personer med funktionsnedsättning ska kunna elimineras.

I SOU 2020:79 finns förslag som innebär att Diskrimineringsombudsmannen (DO) ska ges rätt att ta fram föreskrifter för att konkretisera vad arbetsgivare är skyldiga att göra för att förebygga och motverka diskriminering. Funktionsrättsrörelsen anser att regeringen skyndsamt bör gå vidare med förslaget i SOU 2020:79 och ge DO föreskriftsrätt (Funktionsrätt Sverige 2023: Skrivelse till regeringen 2023-05-09). Vänsterpartiet delar funktionsrättsrörelsens uppfattning.

Regeringen bör skyndsamt genomföra förslaget i SOU 2020:79 om att Diskrimineringsombudsmannen ska ges rätt att ta fram föreskrifter för att konkretisera vad arbetsgivare är skyldiga att göra för att förebygga och motverka diskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Funktionsrättsrörelsen framhåller även vikten av kännbara ekonomiska konsekvenser för den som diskrimineras. Enligt funktionsrättsrörelsen bör därför sanktionsavgifterna mot brister i arbetet med aktiva åtgärder höjas (Funktions-

rättsrörelsen 2021: Nödvändiga arbetsmarknadsreformer – funktionsrättsrörelsens 73-punktsprogram). Vänsterpartiet anser att det är ett bra förslag.

Regeringen bör återkomma med förslag på höjda sanktionsavgifter mot brister i arbetet med aktiva åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Ciczie Weidby (V)

Ida Gabrielsson (V)

Tony Haddou (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)